Svar på skriftligt spörsmål om ministerns rätt att verka som den ansvariga ministern samtidigt som ministern är föremål för centralkriminalpolisens förundersökning

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 466/2020 rd undertecknat av riksdagsledamot Mauri Peltokangas/saf:

> *hur kan det vara möjligt att en minister kan verka i sitt ansvarsfulla uppdrag samtidigt som ministern själv är föremål för centralkriminalpolisens utredning och*
>
> *vad tänker regeringen göra för att säkerställa att medborgarnas rättssäkerhet i ministerns ansvarsärenden i 5 kap. 60 § i grundlagen förverkligas?*

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Enligt Finlands grundlag (731/1999) 60 § 2 mom. svarar ministrarna inför riksdagen för sina ämbetsåtgärder. Ansvarigheten inför riksdagen tar sig uttryck i både juridiskt och politiskt ansvar.

Om grunderna för statsrådsmedlemmars juridiska ansvar föreskrivs i paragraferna 114 -116 i grundlagen. Paragraferna innehåller bestämmelser om förutsättningarna för väckande av åtal mot en minister, väckande och behandling av åtal samt anhängiggörande av ett ministeransvarighetsärende. I förarbetena (RP 185/1999, s. 8 och 15) för lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden (196/2000) understryks att i behandlingen av ministeransvarighetsärenden liknar den undersöktes ställning mycket ställningen av en brottsmisstänkt och förfarandet skall uppfylla minimikraven för en rättvis rättegång. En central straffrättslig princip är oskuldspresumtionen vars syfte är att garantera den brottsmisstänktes rättssäkerhet. Enligt principen skall den brottsmisstänkte eller brottsanklagade anses oskyldig fram till att hans skuld lagligen fastställts. Fastställande av skyldigheten förutsätter ett förfarande som garanterar den misstänkte faktiska möjligheter att genom försvar tillbakavisa misstankarna mot sig. Den uttryckliga bestämmelsen som gäller oskuldspresumtionen ingår i artikel 6.2 i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och i artikel 14.2 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Grundlagsutskottet beslutade vid sitt möte 19.2.2020 att be riksåklagaren att vidta åtgärder enligt 4 § i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden för att en begrän-

Svar på skriftligt spörsmål SSS 466/2020 rd

sad förundersökning skall förrättas om utrikesminister Pekka Haavistos hantering av tjänstearrangemangen när det gäller utrikesministeriets konsulära chef. Vad som bör utredas i ärendet är frågan, om den konsulära chefens fasthållande vid sin ståndpunkt lett till att man på osakliga grunder försökt omplacera honom till andra uppgifter, och om förfarandet haft som syfte att påverka den konsulära chefens beslutsfattande och om förberedelsen av tjänstearrangemangen varit lagenlig.

Samtidigt betonade grundlagsutskottet att förrättandet av en förundersökning inte är ett ställningstagande för att ärendet, som gäller minister Haavisto, borde överlämnas till riksrätten. Utskottet anser att först efter att förundersökningen blivit klar, finns det skäl att ta ställning till den frågan. Ärendet under behandling är i sig inte så enkelt eller klart att man inte genom förundersökningen skulle kunna få väsentlig ytterligare klarhet i ärendet. Enligt utskottet kan man i förundersökningen få fram ytterligare svar på frågan om det i minister Haavistos agerande funnits sådan uppsåtlighet eller grov oaktsamhet som förutsätts i 116 § i grundlagen för att kunna besluta om att väcka åtal mot ministern.

Förutom det juridiska ansvaret tar sig ministerns ansvar uttryck också i politiskt ansvar, som kan vara en del av det juridiska ansvaret eller separat från det. Det parlamentariska regeringssättet innebär att riksdagen kontrollerar regeringens arbete. Det politiska ansvaret och den politiska kontrollen förverkligas i samverkan mellan riksdagen och regeringen, till exempel genom riksdagsledamöternas frågor och interpellationer samt regeringsmeddelanden och redogörelser.

Det politiska ansvaret förverkligas genom riksdagens misstroendeförklaringen. Efter en misstroendeförklaring, med andra ord efter ett ställningstagande som särskilt fastställts av en majoritet av riksdagen i plenum, är statsrådet eller dess medlem förpliktigad att begära avsked. Republikens president skall då bevilja den minister som varit föremål för misstroendeförklaringen avsked, oberoende av om ministern själv begärt om detta.

I december 2019 kunde man i en interpellationsomröstning konstatera att utrikesminister Haavisto hade riksdagens förtroende.

Jag kan konstatera att ministrarnas verksamhet är utsatt för ständig observation genom den politiska kontrollen. Den kontrollerande riksdagen har därför möjlighet att föreslå ett misstroendevotum mot en minister, vars ämbetsåtgärder enligt riksdagen inte uppfyller förutsättningarna i 60 § i grundlagen. Vid bedömningen av det juridiska ansvaret skall man dock ta hänsyn till de centrala rättsprinciperna, såsom den straffrättsliga oskuldspresumtionen.

Helsingfors 24.6.2020

Justitieminister Anna-Maja Henriksson